

Народна библиотека
Скопје

Ч. II 20604дбл

ТРОПАН

Први интелектуалци на Југу

Коста Групчевић

С К О П Љ Е
Штампарија „Јужна Србија“
1 9 3 6

www.dlib.mk

ПЕТАР А. МИТРОПАН

Господину
2-ру Шоли Симовићу - Брани
Коста Грушевски

м. с. м.

Први интелектуалци на Југу

Коста Грушевски

СКОПЈЕ
Штампарија „Јужна Србија“
1936

Оштампано из „Јужног прегледа“, бр. 11, 1936 г.

1933 год. штампao сам књигу »Прилози за историју штампе у Старој Србији и Македонији — 1871—1912« у којој сам поред осталих података изнео пуну драмских момената судбину национално-пропагандистичког листа »Цариградског гласника«. Овај чланак који прештампавам из »Јужног прегледа« у извесном смислу је наставак поменутих књиге, јер поред самих листова треба говорити и о људима који су их покретали, водили и одржавали. Према томе по своме смеру напис о К. Групчевићу такође спада у оквир историје српског новинарства на Југу. — »Прилози за историју штампе« изнели су садржај, тон, улогу и значај тих листова кроз које је говорила једна епоха. Како сам замишљао ту студију у целини, у другом би делу дошле карактеристике оних људи који су радили у тим заслужним новинама. Зато смо посветили пажњу првим новинарима у овим крајевима Н. Савићу и К. Групчевићу, уреднику и власнику »Цариградског гласника«, имајући у виду да се доцније задржимо на личностима покојних Симе Аврамовића, Светолика Јакшића, Ивана Иванића и још увек чилог, здравог и свежег г. д-ра Мих. Вукчевића, чије име обележава златно доба »Цариградског гласника«.

* * *

Међу људима који су се истакли у великој и дугој борби српскога народа у Отоманској царевини, жртвујући своје снаге, понекада и животе, за напредак заветне идеје, — врло видно место заузима скромни и заслужни Јужно-србијанац Коста Групчевић, чија ће се тридесетогодишњица смрти навршити идуће год. Овај интелегентни Охриђанин полазио је са гледишта да је просвета, у трајној борби косовских сународника, исто тако оштра и моћна сила као и бојно оружје, и да се књигом и српском школом може учинити у потлаченом Српству колико и мачем. Ради тога се пок. Групчевић сав био посветио раду на подизању духовног живота и на ослобођењу својих сународника у Турској.

Овај старовременски културни радник био је родом из Охрида; он је увек много волео своје лепо романтично место и поносио се њиме. Родио се 1848 год. у имућној кући свог родитеља, Анђелка, терзијског мајстора. Мајка му се звала Катарина. Породица Групчевића је била стара и добро позната у целој охридској околини. Родитељи Костини, — који одавно бораве вечити сан у цркви Св. Богородице у своме родном месту, — имали су седморо деце, четири мушкарца и три девојке; Коста је био најмлађи, зато га је мајстор Анђел највише волео, као мезимче био му је најмилији.

У Охриду посетио сам кућу у којој је живео и одрастао К. Групчевић. С улице Краљице Марије узаним и мрачним теснацем улази се у мали сокак Св. Наума. Куће нагомилане у једном блоку, залењене једна уз другу, са капициком, зидане за време турског зулума, како би хришћани, у случају препада и опасности, могли да се нађу на окупу. Трошна напуштена кућица на два спрата са празним прозорима кроз које је одлетела прошлост, обавијена виновом лозом немо гледа на језеро које се прелива на летњем сунцу променљивим бојама. С лица пред домом је мала баштица, око шест метара широка, са нешто цвећа и кукуруза — ограђена трошном тарабом. Кроз ниску се капију пролази на обалу језера где је пок. Групчевић направио мало пристаниште за чамац. Кућа је опустела, а у малом дворништу влада тишина. Само случајни путници и успомене посећују с времена на време ово напуштено гнездо.

Ту су пролазили дани детињства једног од првих интелектуалаца на Југу. По природи је дечко био бистар, разуман и интелигентан, имао је смисла за школу. Кад је дошло време почео је да учи школу код чувеног у том крају учитеља Григорија Прлинчевића, који је учитељавао у Охриду шест година па је доцније отишао у Дебар. Поред грчког који је знао одлично, тај наставник је знао да чита и словенски, али онда није имао ни српске ни бугарске књиге, те је учио своје ђаке на грчком¹.

1) Др. Јован Хаџи-Васиљевић: Просветне и политичке прилике, стр. 127.

Прлинчевић је врло добро спремио свог питомца. Коста је темељно научио и доцније наследио од свог учитеља потпуно знање грчког језика, тако да је могао да се упозна са грчком историјом и књижевношћу, а то му је у његовом потоњем раду у Цариграду много користило. Старинска школа са аутоматском методом учења није могла да задовољи дух радознала дечка. Око 16 године он напушта школу, јер није хтео да у њој даље остане, како је сам доцније признавао. Мала патријархална варошица са својим скученим животом била је сувише тесна за његове жеље и захтеве; он је тежио ширем непознатом свету, слободној творачкој делатности, хтео да окуша своју снагу и да проба личну вредност. Та носталгија за путовањем, заједничка код многих талентованих младића, није га остављала на миру, те је и отац његов морао најзад да попусти и да му да новац да иде у иностранство.

Први корак у свет. Нове наде и сање. Млади Охриданин је пошао преко Румуније и ускоро се нашао у Бечу. После мирног успаваног Охрида у хучној европској престоници није се осећао тако прибрано. Ту је једног дана срео Косту његов познаник, д-р К. Робевећ, лекар и земљак који се преселио у Беч. Било му је чудно што види младића у том свету па га упитао:

— Откуд си ти овде?

— Дошао сам да видим свет, да се проведем.

Робевећ је схватио колико опасности, искушења и саблазни крије ова весела варош за младог паланчанина, па почео да га очински саветује:

— Немој да седиш овде, иди кући!

И самом Групчевићу би јасно да ова средина није за њега, да не може у њој да се осећа срећен и својствен, да се снађе, — па се преко Трста упути кући, у Турску. Била је, вероватно, једна нота разочарања и горчине у души, али путовање за његову живу пријемчиву природу није остало узалуд. У туђим земљама је стекао искуство, упознао људе и свет, проширио видике, добио нове појмове. Доцније је, у кругу породице, причао о сусрету с једним Русом у возу. Овај га је у разговору ословио са »Ви«. А њему то би некако нелагодно и необично, па га у чуђењу упита:

— Зашто кажете »Ви« кад говорите с једним човеком?

Онај му објасни да се то чини из уљудности и да је тако уобичајено у целом културном свету. За Косту је то било ново, али је примио к знању речи и обавештења свог случајног сабеседника.

По повратку у Охрид очекивала га је животна проза, монотони дани, требало је радити, изабрати занимање, занат. Стари Анђелко је био добар терзија, који је кројио минтане најбољим ханумама у Охриду, али се занат у породици мењао према приликама и потребама, те је будући власник »Цариградског гласника« постао заједно с браћем Ђурчија и одао се послу и трговини. Да ли је то било за њега? Преко дана, телом, је био у радњи, али душа није мировала, нити је била задовољна. Покушао је да шаље дописе у руске и грчке новине — већ онда је осетио свој прави позив — дописивао се са образованим и паметним људима, читао, размишљао, тежио сасвим другом животу: ширем, племенитијем, духовном. Из Трета су потајно долазиле грчке новине, које је Групчевић слободно разумео и тумачио другима. Њихов дућан је постао нека врста клуба и читаонице у коју су, сем словенског елемента, свраћали каткад и напреднији Турци да сазнају новости и чују разговор о политичким догађајима. Кад су хришћани остајали сами, говорило се и о народним невољама у потлаченим покрајинама ерпским. По својим назорима и убеђењу К. Групчевић је био велики Словен.

— Русију је отац волео више него нас, каже његова кћи, г-ца Ф. Групчевић, зубни лекар у Охриду. — У то доба оваква љубав међу хришћанским становништвом у Турској није била реткост.

Турској администрацији овај се дух није свидео: осетили су да се у његовим културним настојањима крије ослободилачка тенденција, Костина репутација у Охриду била је компромитована, те је морао да се сели отуда. 1885 год. коначно напушта родно место, да се више никад у њега не врати, јер не би смео. Морао је побећи због Турака, а доцније није могао да се врати због Бугара-

У доба кад се формирала политичка и национална идеологија овог талентованог Охриђанина, у Македонији »егзархисти несметано укореењаваху, — како каже г. Анђелко Кретић, — своје бугарско име и народност преко аутономне цркве и школе, почете борбом противу преживелих грчких фанариота, под лозинком »за словенство«.

»Цариградски егзархат, — пише г. Сл. Јовановић,¹ — уместо да буде општесловенска црква, подједнако наклоњена и Србима и Бугарима, начинио се убрзо онако искључиво бугарском црквом, као што се Цариградска патријаршија начинила искључиво грчком црквом. Срби у Турској имали су да бирају између двога: или да се даду појединити од Патријаршије, или да се даду побугарити од Егзархата. У Турској још су владали средњевековни појмови да је просвета и опште културни живот брига цркве, а не државе. Отварање школе и старање о њима спадало је у делокруг црквених власти. Грци и Бугари, захваљујући својим црквеним организацијама, имали су својих школа по целој Македонији. Што се тиче Срба, они од њих који су били пристали уз егзархијски покрет морали су слати децу у бугарске школе — и док су се они осећали још Србима, њихова деца већ су се осећала Бугарима.«

Српска културна акција у овим странама је готово престала. Жељан рада, енергичан, пријемчив, Грунчевић је у прво време, као многи други, пристао уз ону струју која је била најактивнија и господарила на површини живота, али се је ускоро разочарао, увидевши да га животне смернице воде на другу супротну страну, и отишао тамо куда га је непосредно вукло његово осећање.

Егзархисти у чијим се редовима, ношен словенском идејом, беше испрва затекао, у општем ослободилачком заносу, никад нису могли да му опросте што је пришао својој народносној матици, кад је дошло време опредељења. Доцније кад буде водио полемику о питању националности македонског становништва с бугарским листом »Новини«, овај ће му бацити тешку и неправедну оптужбу: »Ний знаемъ, че преди години се занимавахте съ мѣстна

1) Сл. Јовановић, Влада Александра Обреновића, књ. I, стр. 91-

търговиѝ вѣ отечеството си, че сте били една двѣ години и егзархийски чиновникѣ по оних мѣста, че впоследствие сте отишли вѣ Бѣлгарии и сте занимавали, ако се не мамимѣ, извѣстна дѣлжностѣ, вземали сте участие вѣ мѣстнитѣ партизански борби, но кажете ни сега, отѣ три четири години насамѣ, на каква идея, на какви народни начала и убѣждениѝ служите?¹

Из Бугарске је Групчевиѣ отишао у Цариград где се коначно уверио да се од стране Бугарске не може очекивати спас, те се решио да иде у Србију, у Београд. Тамо је дошао после рата, око 1886 г., за време владе М. Гарашанина коме се лично јавио. Претседник владе се заинтересовао за интеллигентног Охриѣанина, дуго су разговарали, најзад га министар испрати до степеница, како је сам Групчевиѣ својима причао, и на растанку му рече:

— Идите, радите за ваш народ. Македониѝа не сме и не може да буде бугарска.

Коцка је била бачена, животни пут и судбина К Групчевиѣа одреѣени и упуѣени правцем с којег више није скренуо до смртнога часа. — У то време је за српског посланика у Цариграду био именован Стојан Новаковиѣ који је између осталог имао задатак да уреди и дигне просветно стање српског народа у Турској царевини. С. Новаковиѣ је звао К. Групчевиѣа да иду заједно, преко Румуније, али овај није хтео веѣ је пошао преко Бугарске. Сазнавши о његовом пролазу Бугари су га ухватили, бацили у затвор и задржали ту око три месеца. Тада је Коста добијао материјалну помоћ од својих другова, пошто су му новци били одузети. У Бугарској је онда уживала симпатије аустрофилека струја, а на влади је био Стамболов, противник зближења с Русијом. »У борби противу Русије, Стамболову су Турци изгледали поузданији савезници од Срба. Турци нису мислили Русима добро; после оставке краља Милана, Срби су се надали руском утицају. Стамболов не само да је одбио Пашиѣеву понуду Балканског савеза, него је о свему известио Порту: нека се једанпут види у Цариграду које балканске државе за-

1 »Новини«, бр. 13 од 20 децембра 1890 г., Цариград.

служују турско поверење... О нашем трошку Стамболов се правио верни васал султанов«, пише г. Сл Јовановић.¹

Познавајући Групчевића као русофила, њему у затвор долазили су владини поверљиви људи и нудили да га одмах ослободе под условом да призна да је дошао као руски агент и да је од Русије добијао оружје и муницију. Из хапсане Групчевић је известио о свом стању дипломатског претставника Србије, те на заузимање његово и руског посланика најзад је био ослобођен с тим да се сваког дана мора јављати полициским властима. Да би заварео траг он је неко време извршавао ову наредбу, док једног дана није побегао преко Румуније у Цариград

* * *

Отад се открива широко поље за иницијативу и почиње права и плодна делатност К. Групчевића којом је стекао велике заслуге. Ту је он обрео себе и своје назначење, показао своје организаторске способности, енергију и истрајност у раду.

Од 1886 год. датира доба препорода у српској просвети у Отоманској царевини, које је везано за лични рад Стојана Новаковића и његових сарадника. Међу њима — не у првим редовима, разуме се — несумњиво врло видно место заузима и Коста Групчевић. Бољег помоћника за просветни рад у овим крајевима него што је био овај Охриђанин, Новаковић не би могао наћи. »1887 и 1888 српско посланство у Цариграду штампало је календаре и букваре полу на чистом српском језику, полу на македонском дијалекту; друштво Св. Саве школовало је ђаке из Македоније, и то је било све. Наша македонска пропаганда — пише Сл. Јовановић — још је тражила свој пут.«

Настанивши у Цариграду Групчевић је у прво време по три у оку турској полицији: уходили су га и шпијунирали. Али се доцније увидело да он није никакав конспиратор ни терориста, већ један просветитељ и културни радник. Његово је кретање постепено бивало све слободније, а надзор попуштао. Могао је лакше да се преда

¹ Сл. Јовановић, Влада Александра Обреновића, књ. I, стр. 86—87.

пословима. — Групчевић није имао никакву званичну дужност у посланству, али је стално долазио тамо, вршио поверљиву мисију, радио обазриво, смишљено и повучено.

Још од раније он је проучавао и био добро упознат са уређењем православне цркве, те благодарећи томе и перфектном знању грчког језика био лено примљен у Патријаршији где је имао јаких веза. Тако је успевао да многе деликатне ствари свршава у корист епископског становништва. Он је с пером у руци, својим личним утицајем — а понекад и новцем, у виду поклона, — много учинио да Срби добију две епархије (рашко-призренску и скопску) и два митрополитска места; радио је на отварању српских школа (а то је ишло врло тешко и споро у то доба), тако да је његово име уткано у сваком српском црквеном подухвату и питању у Турској. Ради тих послова готово сваког другог дана ишао је на Фанар, у Патријаршију. О актуелним црквеним питањима се дописивао са српским митрополитима Дионисијем, Фирмилијаном Нићифором, Севастијаном и Вићентијем. Пошто је било познато његово учешће при решавању митрополитског питања, о њему се у Цариграду говорило:

— Групчевић прави владике.

У тим речима био је један део историјске истине.

Црква и школа су у то доба служиле једном циљу и биле нераздвојено везане у својој мисији, чинећи духовно оружје у борби за ослобођење. Не мање је знатан удео К. Групчевића и у ширењу просвете међу отоманским Србима. — У току 80-их година за српске школе у Турској штампан је у Цариграду низ уџбеника одобрених од стране турског министарства просвете. Ту су изашли: буквар за народне школе, читанке, мала црквена историја, граматичица, мали земљопис, познавање природе и т. д., свега око 15 књига, које су се продавале по књижарама у Цариграду, Солуну, Скопљу, Битољу, Охриду, Прилепу, Призрену, Приштини и др. по цени 1—2 гроша. Та околност што су уџбеници штампани у престоници Турске царевине с одобрењем власти олакшавала је рад учитељима на селу и обезбеђивала их од гонења од стране месних чиновника. У издању ових уџбеника узимао је

учешћа, као организатор посла, и Коста Групчевић. При томе он је заступао гледиште, да уџбенике треба састављати и писати тако да један део текста буде на македонском дијалекту приступачнијем овдашњем свету, који би их лакше разумео и усвојио. Првобитно се је покушало да се у тексту измењају примери књижевног српског језика с локалним јужним наречјем, али се то ускоро показало као нецелисходно. Групчевић је наишао на отпор и морао да престане с експериментима.

1889 г. К. Групчевић активно помаже покретање и издавање народног српског календара »Голуб« који је у почетку уређивао Милојко В. Веселиновић, ондашњи секретар српског посланства у Цариграду. Као што је познато, »Голуб« је у свом забавном и поучном делу пружао одличну лектуру, која је будила и одржавала национални дух и веру код српског народа у Турској.¹ По сећању г-це Ф. Групчевић, њен отац је много радио око »Голуба«, бринуо се о прикупљању материјала, писао ситне белешке итд. У исто време (крајем 80-тих и у почетку 90-тих година) водио је жучну полемику са Шошовом уредником бугарског листа »Новини« који је излазио у Цариграду. Дискусија је вођена у врло оштром тону, преко бугарских новина, јер српских онда у Турској уопште још није било. Повод за ову полемику дао је Групчевићев напис под насловом »Солунски, прилепски, охридски, скопски, битољски и пр. Словени«, који је изашао у бр. 48 листа »Зорница«. Уредник »Новини« је одмах напао писца овог чланка:² »Видим да Вам главни циљ није у томе да докажете да обичај »служба« није једнак с »курбаном« колико да се размећете с туђим, не вашим, етнографским начелом по коме Прилепски, Битољски, Солунски, Скопски, Охридски и пр. Словени нису исте народности којој припадају Словени између Дунава и Балкана, између Балкана и Родопских планина. А да бисте то доказали ви идете трагом Милојевића и Јастребова и наводите обичај »служба« т. ј. фамозна »слава« која не постоји код Бугара, пошто је то чисто српска особина. Према томе и

1 О »Голубу« види: П. Митропан, Прилози за историју штампе.

2 »Новини« од 20 децембра, бр. 13.

Словени из Охрида и Битоља који празнују славу припадају народности чија је одлика »слава«. — Да ли је то ваше етнографско начело, г. Групчевићу?...« — У тим сукобима К. Групчевић је особито осећао недостатак органа који би могао да брани српску идеју и жалио што је принуђен да полемише преко туђих издања. Расни новинар К. Групчевић је стално тежио да српско становништво у Отоманској империји дође до свог гласила. То му је био главни циљ и заветна идеја коју је непрестано покушавао да приведе у дело. Најзад се и она остварила. 1895 год. у Цариграду је покренут недељни српски лист »Цариградски гласник«, чији је уредник био Никодије Савић из Пећи, а администратор и доцније власник К. Групчевић.³ Заједно с Н. Савићем, публицистом који је раније био уредник »Трговинског гласника« у Београду и много боље владао књижевним српским језиком него К. Групчевић, он је водио и одржавао лист. Уредници су се мењали, сем Мих. Вукчевић, релативно често, али власник је остајао исти у току 12 год., све до саме смрти. По општем признању, он је био душа »Цариградског гласника«, за чије је оснивање и напредак потрошио много енергије и стекао лепо признање. Овом првом органу српске мисли на Југу К. Групчевић је посветио остатак живота и био му одан и душом и телом. Поред тешких издавачких послова и брига он је много писао у листу по веома различитим питањима. Уредници су дотеривали његове граматички и стилски не беспрекорне чланке, јер са српским језиком Коста није најбоље стајао. Али главна и најближа питања су му била — црквено и школско. Своје многобројне чланке К. Групчевић је скромно потписивао шифром К. — Турски цензор Али Фехми-беј није волео Групчевића (М. Вукчевић). Сем многобројних актуелних чланака, Групчевићевом перу припада једна опсежна у науци запажена студија о Охриду и Охридском Језеру.⁴ О тој књизи г. д-р Тих. Ђорђевић у Цвијићевом

³ О »Цариградском гласнику« види: П. Митропан, Прилози за историју штампе.

⁴ О Охриду и Охридском језеру. — К. Групчевић Белешке На по се штампан из »Цариградског гласника«. Цариград. Издање уреди. »Царигр. Гласника«, 1900 г. стр. 120.

прегледу географске литературе Балканског полуострва каже: »У намери да претходи примером да сами домородци описују своје крајеве, јер »странац никад не може знати колико урођеник«, описује Групчевић своје родно место Охрид и Охридско језеро«. Из овог описа може се видети да би К. Групчевић кад би се одао чистој науци, и на том пољу сигурно успео.

Материјално »Цариградски гласник« је издржавала српска влада, али поред уредника Групчевић је био један од покретача целог механизма, давао је сарадницима потстрека, љубави, вере, истрајности у тешким моментима искушења. Ко познаје значај »Цариградског гласника« у подизању народне свести и духа у овим областима за време турске власти, тај ће схватити у пуној мери улогу и вредност његових уредника: Н. Савића, С. Аврамовића, И. Иванића, С. Јакшића, Мих. Вукчевића а и К. Групчевића. Овај ђурчијски мајстор и самоук, без систематског образовања, имао је бистар ум, оштар дар опажања, критичку способност разлагања, једном речју, био је рођени интелектуалац; то се види по његовим чланцима, у полемици и расправама. Свакако знатан интерес за његову биографију и културну историју ових крајева уопште претстављају и реферати К. Групчевића који су, вероватно, очувани у архиви министарства спољних послова. Из њих би се могао тачније одредити прави карактер и обим његовог пословања у Цариграду.

Неуморан и напоран рад овог српског просветитеља у Македонији, трајао је у Цариграду пуних 20 година. На свом поверљивом и деликатном положају имао је прилика и могућности да се обогати, али то није било у складу с његовим карактером, те је умро као сиромах 3 фебруара 1907 год. у Цариграду, где је сахрањен на гробљу Шишли. После њега је остала жена Јевросима (рођена Гавриловић, из Охрида, тетка пок. министра Панте Гавриловића) и двоје деце: г-ца Фанија Групчевић, зубни лекар у Охриду и г. Димитрије Групчевић, сада чиновник Министарства иностраних дела у Београду.

После смрти К. Групчевића »Цариградски гласник« је привремено престао да излази, јер су га турске власти,

по закону, сматрале као приватну својину покојнога. Кад је српско посланство у Цариграду почело да се заузима да власништво пређе на Темка Поповића, Турци су саветовали породицу да не даје лист у друге руке, јер је то извор из којег могу да црпу царе и да се издржавају. Најзад, са пристанком сина, г. Д. Групчевића, власништво је било предато Т. Поповићу.

После смрти К. Групчевића његова породица и редакција »Цариградског гласника« примиле су велики број писама са разних страна и од разних лица с изразом саучешћа, у којима се врло симпатично оцртава морални облик покојнога и признају му се многе врлине и заслуге.

Остаје нам да кажемо неколико речи о Групчевићу као човеку, према подацима које смо прикупили.

Био је добар хришћанин и родољуб, човек и Словец. Отвораног карактера, жива духа, расположен и вредан зрачно је околини својом енергијом. Отмен и скроман до крајњих граница, — дотле да су га други често искоришћавали, — није знао цену себи. Његови ближи другови су често говорили:

— Не зна Коста шта вреди...

У друштву и код свих који су га познавали био је омиљен због својих особина, свуда је уносио са собом атмосферу ведрине и оптимизма. Главно животно начело било му је рад, а идеал на који је стално и одушевљено мислио — ослобођење свог краја. Своју дужност је вршио предано и несебично, уносећи целога себе у посао. Био је речит, убедљив, знао да прича занимљиво и интересно, у понашању пажљив и приступачан, чувао је најбоље особине људи из свог родног места. Али изнад свих особина власника »Цариградског гласника«, треба да се истакне његов велики патриотизам и племенитост, који су му дали моћи да истраје у свом тешком и одговорном пословању.

У кући је волео старински патријархални ред, према деци је био брижљив и строг, мало се кретао, ретко напуштајући Цариград. Имао је одликовања: Св. Саве, Крета

Божјег гроба, Данилов орден и орден Меџидије. Умро је у 58 години живота.

Пок. Групчевић је доказао, шта може да учини неуморно прегалаштво и шта може да постигне човек истински загрејан топлом љубављу према свом народу. У тешко доба, кад се народу на Југу силом наметала једна туђа национална идеја, он је први међу немногима у своме крају почео да пише и постао прави српски интелектуалац. Он се национално определио и активно ставио себе у службу Српству у време кад је то било непробитачно и опасно. К. Групчевић је са најбољим умовима свога краја прозreo где лежи прави пут к ослобођењу потлачених Срба у Отоманском царству, и целога живота ишао тим путем. Време и догађаји су показали да је његова теза била правилна, морално и историјски оправдана и зато победоносна.

ОД ИСТОГ ПИСЦА:

1) Прилози за историју штампе у Старој Србији и Македонији, 1871-1912, Скопље, 1933.

2) О вилајетском листу »Косово«. Прилог за историју штампе у Ст. Србији и Македонији, из »Јужног Прегледа«, 1933.

3) Српска штампа и почетак приповедачког рада у Ст. Србији, Скопље, из »Јужног Прегледа« 1936 год.

